

Műkutyák a párizsi éjben

Párizsban én, még vakon belebolondulva Argentínába, fiatalabbnak éreztem magam (ami Argentína bájos fiatalságát is igazolta, és az enyémet is, a szeretőét). De fiatalabbnak éreztem magam lengyelként is, én, a fiatalabb kultúrák nagykövete. Ez tehát mind erősítette bennem a civódhatnékot a vén Párizssal, és felszította meztelenségi igényem. Csakhogy közben személy szerint már idősebb éveimet tapostam. Megtettem amúgy, amit tehettem, én, az író, hogy idősebb legyek náluk, a párizsiaknál, fortélyosabb, rátermettebb, nehogy rajtakapjanak holmi naitvitáson... ezt a magam fiatalságát párizsiasan kikeverve adtam elő nekik, ami annyit tesz, hogy komoly képpel, amennyire csak kitelt tőlem, maximális érettséggel.

Igy végül magam sem tudtam, mi vagyok: fiatal, öreg? S ebben a kakofóniában belekeveredtem aztán egy-két patáliába...

*

Megkérdeztem tőlük, ki az az X, akit csak hallomásból ismertem. Azt felelték, hogy egy kitűnő író. Mire én, hogy rendben, író, de kicsoda? Elmagyarázták, hogy szürrealistaként indult, de mostanra egyfajta objektivizmusnál kötött ki. Erre én, hogy éljen az objektivizmus, de ő kicsoda? Akkor elmondták, hogy a Melpomena csoport tagja. Azt feleltem, rendben, legyen a Melpomena tagja, de mégis kicsoda? Erre ők, hogy a műfaját a fantasztikus metafizikával kombinált *argot* jellemzi. Mondom erre, jó, elfogadom ezt a kombinációt, de ő kicsoda? Erre elmesélték, hogy négy éve odaítélték neki a *Prix St. Eustache* díjat.

Ez az eset egy Szajna-parti hangulatos kisvendéglőben zajlott, és én épp birkát ettem csodás falusi recept szerint. Egyszerre felfogtam a tapintatlanságomat: kit érdekel, hogy ki a szakácsod, hisz nem a szakácsot eszed meg, hanem amit készített neked. És zárójelben megjegyezve, ez a tapintatlanság nemcsak a szakácsokat érinti, de legalább annyira a szabókat is, hisz a „kicsoda ő” kérdése magától értetődően lemezteleníti a szóban forgó lényt (ráadásul antifenomenológiailag). Mert egy francia író nem fog csak úgy meztelenül parádézni. Itt Párizsban tucatszám úsznak a levegőben a különféle ruhaneműk, csak a kezét kell kinyújtania, hogy kiválassza az ízléséhez leginkább illőt, és máris *romancier* lesz, *historien d'art*, katolikus vagy *pathaphisicien*... hisz itt a technikák, az irányzatok, a megoldások, a síkok, a platformok is hemzsegnek a légben, a párizsi levegő friss és könnyed, akár egy bútorszállító kocsis. Ez az irodalom úgyszólván

Részlet Gombrowicz *Naplójának* harmadik kötetéből. Az első kötet a Kalligramnál jelent meg 2000-ben.

nem ismeri a nyersanyagot, elaborátumokkal táplálkozik, amelyeket további feldolgozásnak rendel alá. Azt találtam hát kiáltani, hogy nem vagyok se író, se semminek a tagja, se metafizikus, se esszéista, hogy én én vagyok, szabad, független, élő... Ja persze, mondták erre, tehát egzisztencialista vagy.

A meztelenségem, amit onnan a pampákról hoztam az óceánon át, és amire szükségem volt ahhoz, hogy beleszeressek Argentínába (a korom ellenére!), nem engedte, hogy velük meztelenkedjem. Illetlenség lett volna. Áradt egyfajta megszégyenítés belőlük, amivel lebénították tekintetem szenvedélyes naivitását, mely az öltözékük alapján szemelte ki őket... a leginkább tehát a halálos diszkreció, a diszkrét melankólia, a tapintatos némaság felelt meg amonnan a világ pereméről, az indiánok hazájából hozott igényeimnek. Ők tetőtől talpig beöltözve, bebugyolálva, igaz, szabadon hagyott, fodrász stilizálta arccal... és mindegyikük zsebében ott egy kis teljesen meztelen szobrocska, amit szakértő szemmel vizsgálghat. Szemérmesek voltak és komolyak. Senki nem varrta senkinek a nyakába magát. Mind végzi a maga dolgát. Termelés és működés. Kultúra és civilizáció. Öltözékük börtönébe zárva, amitől mozdulni is alig tudnak, akár holmi ragacsoson vergődő rovarok. Amikor kezdtem levetni a nadrágom, kitört a pánik, ajtón-ablakon át menekültek. Egyedül maradtam. Sehol egy árva lélek az étteremben, még a szakácsoknak is nyoma veszett... én meg csak akkor jöttem rá, hogy istenemre, amit teszek, ami most velem... ott álltam világ csúfjára az egyik nadrágszárral a lábamon, a másikkal a kezemben.

Ekkor belép Kot Jeleński az utcáról, és látja, ahogy ott állok, döböntően kérdi: – Mi van, megőrültél? Szégyellem, égek, mondom neki, megpróbáltam levetkőzni kicsit, de ezek eltűntek, mint a kámfor. Azt mondja: – Megőrültél, összekavarodnak a dolgok a fejedben, miért kell bárkit is a meztelenségeddel ijesztgetni, hisz nincs még egy hely a világon, ahol úgy képesek letépni magukról a ruhát, mint itt... Várj csak, nyuszikkal volt dolgod, de keríték én neked olyan oroszlanokat, akik az asztal tetején táncolnak, és még csak nem is pislognak hozzá! Azzal fogadtunk is, ahogy két lengyel nemes fogad egymással (mert én Kottal sosem érzem magam argentinnak, csakis lengyelnek, utóvégre volt egy közös ósanyánk), ráadásul nem úgy, ahogy manapság, inkább ahogy a múlt század végén tették. Na, jól van! Előkerítette, aki neki kellett, a legbrutálisabb lemeztelenítő intellektust, én viszont rá se rántok, amíg nem jött a törvénnyel, akkor aztán kezdtem levetni a gatyámat. Rám szóltak, udvariasan bocsánatot kérve, hogy legyenek már rájuk tekintettel! Leonor Fini és Kot tehát e szavakkal fordul hozzám: – Ugyan mitől ijedtek volna meg ezek az iméntiek, megvan nekik a maguk sajátos intellektusa ez ügyben! Nekem azonban felettébb nehéz az egész, súlyos a lelkem, mar a bánat, kis híján keserű sírásra fakadok, de így szólok: – Az a vicc, hogy nekik, figyeljétek meg, a vetkőzés is öltözködés, a meztelenség meg annyi, hogy egy pár nadrággal több vagy kevesebb. De amikor a gatyámat levettem, ahogy szoktam, attól elájultak, főleg azért, mert nem Proust modorában tettem, nem is à la Jean-Jacques Rousseau, még csak nem is Montaigne stílusában vagy az egzisztenciális pszichoanalízis jegyében, hanem csak úgy a magam módján, ahogy szokásom.

*

Marc Pierret interjúja a *France Observateur* részére.

Az egyik interjúban azt találtam mondani, hogy olyanok, mint a Pavlov kutyája.

Bárcsak ne mondtam volna! Mert azóta a mesterkéltségük műkutya jelleget öltött, és a csendes éji utcákat a műkutya üvöltése veri fel.

*

Amikor a felnőtt ember elszakad a maga fiatalságától, többé semmi sem gátolja, hogy egyre mesterkéltbb legyen.

Az érintkezésük – bármivel – meghatározott jelrendszer révén történik, mintha telefonon beszélnének, minden közvetlenség szigorúan tilos számukra. A feltételes reflex, ez a titok nyitja! Ha azt akarjuk, hogy Pavlov kutyájának kicsorduljon a nyála, nem kell egy darab húst mutatnunk neki, elég sípolnunk. Ezek szerint ha el akarjuk érni, hogy ők elragadtatásba essenek, elég egy Cocteau-verset idézni vagy egy Cézanne-t mutatni nekik, és elragadtatják magukat, mert azt a szépséggel asszociálják, kicsordul a nyáluk, vagy inkább viszketni kezd a tenyerük a tapasztalhatnéktól.

Ebben a mágikus világban, mely tele jellel, szimbólummal, jelszóval, szertartással, ceremóniával, formulával, tényleg furcsa kalandok estek meg velem.

Jól tudtam, már mielőtt Párizsba jöttem volna, hogy egyre nehezebben fogok szót érteni velük, ami kiderült mind bárgyúbb jelleget öltő könyveikből is... De nem tudtam, hogy ennyire! Két vagy három nappal a Brezával elköltött reggeli után néhány íróval elmentem vacsorázni... lélekben máris kóstolgatva a társaságot, hisz elsőrendű fejek voltak! A kezdeti feltételes reflexek, nevezetesen az üdvözlés, az udvarias fordulatok, bókok simán megszülettek, és amíg a társalgás ama reflex keretei közt folyt, ment minden a maga útján, mint a karikacsapás, viccek hangzottak el, nevettem és ők is nevettek. Végül mégis, kutyáktól gyötörtén, a laboratóriumi ebektől fuldokolva, melyek szó szerint a torkomat fojtogatták és a nyelöcsövemben csaholtak, a maguk szüntelen *qui pro quo* rémületében üvöltve a fájdalomtól, megpróbáltam valamit mondani... Uramisten, hát tényleg akkora bünt követtem el azzal, hogy egyszerűen kiejtettem a számon egy úgynevezett gondolatot... az életről és a művészetről... amint ez nemegyszer megesett velem a Fragat kávéházban, Buenos Airesben. Elnémultak. Ettől fogva mind kizárólag az evésre és a hallgatásra koncentrált, a szimpózium hátralevő része hallgatásból és evésből állt. Meglepődtem, törtem a fejem, mi történt, talán megsértettem őket... de másnap Vladimir Weidlénél vacsoráztam, és már a sajtóknál tartottunk, hát elmondom neki, hogy s mint jártam, mire ő, hogy Párizsban már senki sem beszél... vagyis azért beszél, hogy ne kelljen beszélnie... például a *Prix Goncourt* zsűrijének ez évi bankettjén az egyik egyébként nem is rossz étteremben már kizárólag az ételekről folyt a szó, nehogy bármit is mondaniuk kelljen a művészetéről...

Bizonyos, ha a férfi végképp eltékozolja magában a fiatalt, akiből némi könnyedséget meríthetne, honnan lenne ereje megakadályozni, hogy szép lassan elhájjasodjon? Így van ez velük is: a francia mondani szeretne valamit, de nem sikerül neki, mert az túl nehéz, túl mély, túl magas, túl szubtilis... és min-

den egyes hallgatásával megadja magát a saját korlátainak. Amikor Butorral összeismerkedtem annál a grófnőnél a fogadáson, mondtam neki, hogy örülök, mert ha egyszerre leszünk Berlinben, majd jól kivitatkozzuk magunkat a *nouveau roman français* kérdésében. Válasz helyett az avantgárd pápája látványosan elmosolyodott, ám udvarias, elhatárolódó, abszolút hermetikus mosollyal, ahogy egy doboz szardínia mosolyog a Szaharában... Irgalmas Isten!

Párizs géniusza nem adja fel lázas működését, művek és eszmék születnek e legbátrabb város kebelén, amely ma is az élre tör, akár évszázadokkal ezelőtt... mégis, mondhatnám, rejlik valami tévhit a város és lakói között, akik számára ez a géniusz antigéniusz lesz, úgy is mondhatnám, hogy a saját bátorságuk bártortalanítja el őket, a merészségük, a lázadásuk azért aggódik, hogy engedelmesekek legyenek, hogy a rendkívüliség szokványba forduljon... Ők meg úgy járják körül a saját Szellemüket, mint a falusiak a tehenet, ellátják, megfejjik, eladják a tejet. Párizs persze egy kastély, de a lakói olyan benyomást tettek rám, mint a kastély személyzete.

...a kastély személyzete. Párizsban, a kutyák városában, ahol kutyák nyála kicsordul, ha sípolsz nekik, tévhitel és perverzióval teli kalandok értek. Egyik este hazafelé tartva egy ízes bisztróból, jó borral a fejemben, észrevettem, hogy egy csodás barokk palota kapuja résnyre nyitva, gondoltam egyet... benézek... és bementem... és odabenn termek, szobrok, mennyezetek, címerek, csupa arany. Akkor előkerült egy tisztességesen öltözött, apró emberke, de oly szerény, talán a ház ura, de inkább a komornyik. Erre megkérem őt, mutassa már meg nekem e termeket, ő meg hívja a feleségét, a fiait, előbb az egyik, aztán még egy fiú, majd a harmadik, udvariasan mindent megmutatnak, ujjal érintgeti a szobrokat, a képeket, porosak-e, lefújja, lesöpri, tisztogatja... Csak amikor már mennék, és a zsebembe nyúlok, mondja, ó, hagyja már, herceg vagyok, a feleségem hercegnő, ez a fiam örgróf, az gróf, amaz meg vikomt. Csendesesen elköszöntem tőlük, olyan volt az egész, akár egy hordó esővíz.

Kimentem az útra, különböző utcákban bolyongtam, végül valahogy a szobrok közt oda lyukadtam ki, ahol a Jardin des Tuilleries található. Az éjszakai világításban a szobrok a maguk lágy és hajlékony, képlékeny és elasztikus meztelenségével rám meredtek, csupa agilis, karcsú, vékonyka alak, csakhogy kőből, abszolút hideg kővé merevedve, ami paradox, elismerem, hisz mozdulatlan mozgás, halott élet, kemény lágság, hideg melegség, és ez mind éjjel a holdfényben holtan is él... Arra gondolok, micsoda varázslat, micsoda paradoxon... és ez a paradoxon itt nekem egyre nő és elhatalmasodik, már önmagán is túlnő... nekem meg eszembe jut, hogy nem túl okos dolog hosszán e paradoxonban, a szobrok közt időznöm, a legjobb, ha elmegyek innen... Ekkor el is indultam, előbb lassan, majd egyre gyorsabb léptekkel, de jó sok szobor volt, egész köerdő... tekergek, forgok... és gyökeret ver a lábam. Lám, a kutyák itt ni, előttem! Nézem: ez itt Akteon márványból, aki az imént megpillantotta a meztelen Dianát, és most elinal... a kutyák meg a nyomában, elővillanó hegyes fogaikkal, már elkapják, már szétmarják!...

De borzalom! A kutyákkal űzött, menekülő vakmerőnc halálos vétke, hát már egyáltalán nem mozdul... Így maradt örökre, rendületlen, akár a jéggé fagyott vízsugár. És a halott Pavlov bűne dacára ott üvöltött nekem, amíg egész

Párizst tele nem lett vele... Ráadásul Pavlov is ott üvöltött némán a mozdulatlan éjszakában. Hazamentem.

*

A képzőművészet náluk egyre inkább megszállja az irodalmat, ami jól látható a kritikában, ahol az irodalmi mű megközelítését a festészeti és galériás *genre* határozza meg. A kor képzőművészetében a stílusok, az irányzatok dominálják a művész egyéniségét (amely szavakban végtelenül szabadabban kifejezhető, mint képen), s a közösségi és absztrakt jelleg e túlsúlya az irodalmi kritikában is megjelenik. A képzőművészeti alkotások közelebb állnak a tárgyhoz, mint az emberhez, a festő, a szobrász tárgyakat készít; tehát az irodalmi műhöz is tárgyként közelítenek. Egyre gyakrabban jut e kritikusok eszébe a katalógus, hisz a legfontosabb számukra a mű katalógizálása, a csoporthoz, irányzathoz tartozása, a kritika egyre inkább objektív lesz, egyre több benne az elmélet, a kritikus egyre kevésbé művész, egyre inkább kutató, szakértő, írástudó és informátor.

A festészettel vagy szobrászattal foglalkozó kritikusnak úgy kell a művészetről írnia, mint idegen és kívülről álló valamiről, éspedig azért, mert a festészet értékeit nem lehet szavakkal megragadni, a szó és az ecset két teljesen más terület. Az irodalomkritika viszont szó a szóról, irodalom az irodalomról. Mi következik ebből? Hogy az irodalomkritikusnak a szó művészeinek, társalkotónak kell lennie, fel se merülhet az irodalom „leírása”, ahogy – sajnos – a képeket leírják, részt kell vennie az alkotásban, nem írhat kívülről állóként a műről, nem lehet a tárgy kritikusa.

Csak hogy nekik azóta, hogy elfojtották magukban az ifjúságot, annak szent ölelési és vonzódási hajlamával együtt, a világ egyre inkább kívülről álló lett. Vagyis objektív. A *nouveau roman français* is szomorú lemondás az emberségről a világ javára, nincs benne semmi költészet...

Vagy inkább ez a költészet túl egyoldalú. Olyan költészet, amiből épp az hiányzik, ami a fiatalság költészete: a báj, amely vonz és magával ragad. A fiatalság nem tud, nem akar hasonlítani... a súlytalansághoz, a könnyedséghez, a kezdetlegeshez, ahhoz, ami különbséget tesz és pontosít, csakis azt keresi, ami egyesít és elmosza a határokat... E fiatal költészet pedig úgy érhető el, ha az író tudja, hogy ő a fiatalságnak (is) az írója. Hogy minden irodalom a fiatalsághoz (is) szól. Hogy minden felnőtt ember a fiatalságért (is) van a világon.

Szépség, költészet kizárólag a negyveneseknek, ötveneseknek... hm, az mi csoda? Tudom is én. A legjobb, ha fejlődésünk minden korszaka egyszerre játszódik bennünk, az aztán a muzsika! Nehéz bármi szépet létrehozni, ha elszakadunk attól az életkortól, amelyben az ember maga a szépség.

Ők az ellenkező eset, a műveik minden előnnyel rendelkezhetnek, kivéve egyet: az attraktivitást. Nincs bennük vonzerő. Kitűnő irodalom lehet, mégis taszítani fog.

A francia irodalom ilyen, vagy általában az irodalom? Folyton összekeverem Párizst a világgal.

*

Geneviève Serreau-val és Maurice Nadeau-val. Vacsora. *Truffles à la Soubise* és *Crème Languedoc Monsieur le Duc*. Én beszélek, ők hallgatnak. Hm... nem tetszik ez nekem... Amikor Buenos Airesből elmentem vidékre, Santiago del Esteróba, én hallgattam, és az ottani írók beszéltek... mindig az beszél, aki meg akarja mutatni magát, azaz a vidéki.

*

Genet! Genet! Képzeltetek, micsoda szégyen, rám szállt ez a pederaszta, folyton a nyomomban van, ismerősökkel megyek, ő meg ott áll valahol a sarkon, a lámpa alatt, és mintha bólintana... hogy vegyem észre! Mintha ugyanabba a कंपनीába tartoznánk! Kész blamázs! És persze zsarolási lehetőség. Mielőtt kilépnék a hotelből, kinézek az ablakon... nincs itt... kimegyek... és itt van! A hátával is engem les!

Genet-t csak Párizsban ismertem meg. Argentínában fogalmam sem volt róla, ezt határozottan kijelentem, amit azért fontos megjegyezni, hogy világos legyen, az én *Pornográfiám*, akárhogy is nézzük, belőlem született, nem rejlik mögötte semmiféle románc Genet és köztem. Talán egy héttel az után, hogy itt Párizsban kikötöttem, valaki kölcsönadta Genet könyvét, a *Les Pompes Funèbres*-et.

Kinyitom. Az első benyomás? Hogy a háborús évek, 1939–45, itt a legerősebb ama szörnyű évek sűrítőménye, nem olvastam még ennél jobban „háborús” könyvet. Második benyomás? Az emberek, ám ő a rútságot és a szépséget egy angyalba olvasztotta össze, nála mind a kettő ugyanolyan szemmel néz, micsoda vakmerőség, micsoda hősiesség! Harmadik benyomás? Franciaország, te zseni, megint szert tettél egy betörőre, aki álkulccsal nyitja a kulcsra zárt ajtókat, megdöbentesz és megrémisztesz! A negyedik? Költészet! Az ötödik? Jól kiszimatolta a csibész a hallatlan tilos vagyonokat rejtő tűzálló kasszát! A hatodik? Ó, milyen nehéz is... és elkerülhetetlen, akár egy álom, akár a Golgota, sorsszerű és végzetes...

A hetedik? Úgy éreztem, hogy én keltettem életre Genet-t, én találtam ki, akár a könyveim egyes jeleneteit... És ha túlnőtt rajtam, ezt is a saját fantáziám teremtményeként tette.

De most zavarban voltam... Ez a testvéri lélek, hm, kompromittált engem. De nem csupán erről volt szó. Az a kéz, amely ott a lámpa alatt megengedhetetlen módon meg akart érinteni, annyira hideg volt!

Ennek ellenére nem szántam rá magam, hogy egyéb műveit is legalább átlapozzam, és a *Les Pompes Funèbres*-et sem túl figyelmesen olvastam. Mit mondjak, telefonáltunk, találkoztunk, jött az orkán, hát így valahogy történt... Nem olvastam elég figyelmesen. Megvettem viszont Sartre Genet-könyvét, a *Saint Genet, comédien et martyr*t, amely 578 oldalt számlál, és szabad pillanataimban Genet-től Sartre-ig és Sartre-től Genet-ig hintáztattam magam. De Sartre-ot sem olvastam elég figyelmesen, bár az egzisztenciális pszichoanalízis az én felfogásomban a felfedezések mennyiségét és minőségét illetően egyenlő tizenegy vagy

tizenkét Prousttal. Mit mondjak, így valahogy történt. A könyveket különben nem szokás túl figyelmesen olvasni. Úgy olvastam én is, ahogy mindenki...

E könyv olvasása közben merült fel bennem a kérdés: mi az Genet-ben és Genet sartré-i interpretálásában, amitől mindkettejünkkel, magával Genet-vel és a sartré-i Genet-vel szemben is védeni kell magamat? Mi a riasztó bennük számomra?

Engem ugyanis megrázott ez a költő. Ami meg Sartre-ot illeti, élvezettel látam, ahogy felfogásában Genet, a pederasztá elveszti másságát, „abnormális” voltát, hogy legmélyebb emberségében csatlakozzon a „normálisokhoz”: olyan valaki, mint a többiek, pederasztá „lett”, bűnöző „lett”, ahogy mások sportolók vagy kereskedők „lesznek”. Azt az emberséget, amellyel Sartre Genet embertelenségét kezeli, a démonizmus lefegyverzését a démonizmus eksztázisba fordulásáig elkalauzoló tanulmányában, kivételes értelmiségi teljesítménynek éreztem. Mégsem tudtam szabadulni attól a benyomástól, hogy Sartre hagyta, Genet rászedje őt. Jól van, Genet Sartre szerint a szabad választás aktusával fordul szembe a saját szabadságával, amikor a „tolvajt”, a „pederasztát”, a „rosszat” választja magában – a szabadságot nagyon is alátámasztó aktus, amely azt lerombolja –, hogy beteljesítse a dialektikus folyamatot, amelyben az, ami az egyéni szabadságot felszámolja, romba dönti az egész létet, maga a lét válik fantazmagóriává, a Rossznak, ami maga a tagadás, a belső ellentmondásai még a Rossz létezését is lehetetlenné teszik... és Genet, lám, a semmi által visszanyeri a szabadságot, amit megtagadott, és vele a világot is. Rendben. Ez az érvelés mégis, amely egy pillanatra sem veszti el a talajt a lába alatt, valahogy a levegőben lóg... Miért?

És miért ébresztett bennem annyi kétséget maga Genet, aki azt hirdeti, hogy ő a Rosszat választotta és a Rosszat akarja, akár az útonálló, aki hosszú meséket produkál a vizsgálóbíróknak? Valaki itt hagyta magát rászedni. Sartre Genet-nek? Genet magának? A széles kapu mögött, amely állítólag a pokolba visz, rejlett valami meglepetés, nem, nem a pokol volt ott, hanem valami más. Hogy mi? A könnyűség. Figyeljétek meg, milyen könnyű, milyen egyszerű, milyen keresetlen lett minden: ez a fiú Genet, elkezdett lopni, mert valahonnan pénzt kellett kerítenie; pederasztá lett, mert hallgatott a testére; és ez mind egyszerűen, simán, apránként megtörtént az idő múlásával, a lét milliányi észrevehetetlen pillanata alatt, már nem is percről percre, hanem másodpercről másodpercre; tehát simán; tehát magától értetődően; gond nélkül; felelősség nélkül; az élet zűrzavarában; más hasonlóan könnyű dolgok közepette. Az Abszolút Rosszat meg csak akkor csatolta a saját létéhez, amikor elkezdett írni, és irodalmi szempontból szüksége lett rá. Akkor kezdte hirdetni, hogy ő a Rosszat választotta; azt viszont nem tette hozzá, hogy *ex post* választotta. Sartre könyve nem Genet létének interpretálása, csak az interpretáció interpretálása... akkor vágott bele Genet életébe, amikor már maga Genet a műveiben azt mitizálta.

Milyen *könnyen* összeomlott nekem ez az ördögi szentély; a *könnyűségétől* omlott össze.

Bárki más, felteszem, ettől aggódni kezdene: hogyhogy, ilyen könnyű mindent megmagyarázni? Én azonban tudtam, hogy itt szó sincs véletlenről, és ha valamin mindketten, Genet is, Sartre is, elbukhatnak, akkor az a könnyűség. Mintha az lenne a legnehezebb akadály.

Végül is mi taszított ebben a költőben, aki akárcsak én, megpróbálta a fiatal szépséget megtenni a legfőbb szépségnek? A húszévest felállítani a piedesztálra.

Csakhogynem ragadta meg az ifjúságot a maga legmélyebb lényegében, ami lefegyverző, ami megkönnyebbülés, ami elégtelenség, olyasmi tehát, ami soha nem képes elérni a teljes létet, és ezáltal közbeeső valami lesz, ami könnyít és felment. Neki a fiatalság gaztett volt, kegyetlenség, bűn, szentség, kínzás... és ő, a pap, bűnös, szent, gengszter és hóhér késsel közeledett hozzá, hogy iszonyattá tegye és végletekbe taszítsa!

Milyen jellemző, hogy Párizsban, a világ fővárosában a fiatalság istenítésének legvakmerőbb kísérlete azzal végződik, hogy a pokolba, a bűnbe, majd a morálba, a kultúrába lett taszítva. Genet egy pillanatra sem engedte, hogy ez a fiatalság kilazítsa a francia morál évszázadait, épp ellenkezőleg a legmagasabb intenzitásig és megmerevítésig vitte, a hajlékony mogyoróágból gyilkos acélt készített. És erre a felnőttek által preparált fiatalságra alkalmazta Sartre a maga még érettebb analízisét... Párizs! Vajh te, Sartre is, Genet is, én is, és mi mindnyájan, soha nem tudunk megállni ezen az egyre jobban kikövezett úton, mely a Mesterséghez vezet? Soha egyetlen pillantást sem tehetünk hátra? Argentína! A múlt elérhetetlen?

Még írok valamit, hogy az utolsó mondatok szomorú pátoszát ellensúlyozzam. Találkoztam Winczakiewiczssel. Beszéltem a rádióban. A Quai de la Tournelle úton összefutottam Antonia Bernivel.

Párizs, 1963.

PÁLYI ANDRÁS fordítása